
Editörler

Prof.Dr. Ahmet Onay / Prof.Dr. Nazmi Avcı

DİN SOSYOLOJİSİ

Yazarlar

Prof.Dr. Ahmet Onay
Doç.Dr. Fahri Çaki
Doç.Dr. İbrahim Mazman
Yrd.Doç.Dr. Ali Babahan
Yrd.Doç.Dr. Arif Olgun Közleme
Yrd.Doç.Dr. Coşkun Dikbıyık
Yrd.Doç.Dr. Hasan Şen
Yrd.Doç.Dr. Mehmet Haberli
Yrd.Doç.Dr. Nilgün Sofuoğlu Kılıç
Yrd.Doç.Dr. Ramazan Bulut

Editörler
Prof.Dr.Ahmet Onay& Prof. Dr. Nazmi Avcı
Din Sosyolojisi

ISBN: 978-605-9498-04-3

Kitapta yer alan bölümlerin sorumluluğu yazarlarına aittir

1.Baskı 2017

Bu kitabın basım,yayın ve satış hakları Lisans Yayıncılığa aittir.Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik,elektronik veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz basılamaz ve dağıtılamaz.

Ofis Yayın Matbaa Kağıt San.Ltd.Şti.

Lisans Yayıncılık
Tahtakale Mah. Hicret Sokak No:8/A
Avcılar-İSTANBUL
e-posta : lisans@lisansyayincilik.com.tr
www.lisansyayincilik.com.tr

ÖNSÖZ

Sosyal bir olgu olarak din, insanlık var olduğu andan itibaren gerçekliği hep korunagelmıştır. Dolayısıyla sahip olduğu somut-soyut pek çok şeyden vazgeçebilen insanoğlu, din meselesine gelince daha ihtimamlı davranma yolunu tercih etmiştir. Çünkü din, insanların her daim hayatlarında yer almış ve onların toplumsal varlıklarının düzenlenmesinde önemli bir paya sahip olmuştur. Aynı zamanda birey ve toplum hayatında önemi sadece bir inanç ve ibadet alanı olmaktan çok, din; kanaatlerin, tutum ve davranışların, norm ve değer anlayışlarının, kısacası dini nitelikli her türlü toplumsal olayın da odağında yer almıştır.

Her çağda olduğu gibi günümüzde de din ve din merkezli olumlu veya olumsuz her türlü düşünce ve faaliyetin yalnızca yerellikle sınırlı kalmadığı, küresel boyutlarda aktif bir boyut kazandığı açıkça görülmektedir. Bu durum bize dinin sosyolojik değer ayrıcalığını da ortaya koymaktadır. Elinizdeki eser, sizin için hazırlanmış spesifik bir ders kitabı değildir. Didaktik bilgi edindirme materyali de değildir. Öncelikli olarak bir gerçekliğin kitabıdır. Onun sosyolojik bilgisine ulaşma kitabıdır. Algı ve anlayışlarınıza farklılık kazandırma kitabıdır. Ancak bu kazanımları kendinizde yalnızca siz test edebilirsiniz. Bizler ise, dışarıdan gözlemleyebilir, kanaatlerimizi belli koşullar altında belirtebiliriz.

Bu eserin ortaya çıkmasında, öncelikle emeği geçen bölüm yazarı arkadaşlarımıza ve okuyucuyla buluşturduğu değerli yayınlarında olduğu gibi, bu eserdeki başarılı organizasyonu için de Lisans Yayıncılık ailesine teşekkür ederiz.

İstanbul, 2017

Editörler

Prof.Dr. Ahmet Onay - Prof. Dr. Nazmi Avcı

İÇİNDEKİLER

Önsöz

III

Bölüm 1 SOSYOLOJİ VE DİN SOSYOLOJİSİ

13

1.1. Sosyoloji ve Din İlişkisi	14
1.1.1. Sosyolojinin Doğuşu	14
1.1.2. Sosyoloji ve Din	14
1.1.3. Dinlerin Kökenlerine Dair Bazı Görüşler ve Sosyolojik Din Tanımları	16
1.1.4. Bilimsel Sosyoloji Öncesi Din Sosyolojisinin Kökenleri: Batı'da ve İslam Dünyasında	18
1.1.4.1. Eflatun/Platon (M.Ö. 427-347)	18
1.1.4.2. Aristo(M.Ö.384-322)	19
1.1.4.3. Farabi (890-950)	19
1.1.4.4. İbn-i Haldun (1332-1406)	20
1.2. Din Sosyolojisinin Tarihsel Gelişimi	21
1.3. Din Sosyolojisinin Alanı ve Konusu	23
1.3.1. Din sosyolojinin Bilimler arasında Yeri ve Din Sosyolojisinin Özellikleri	23
1.3.2. Din Sosyolojisinin Konusu	25
1.3.3. Din Sosyolojisi Türleri	27
1.4. Din Sosyolojisinde Yöntem ve Teknikler	27
1.4.1. Gözlemlleme	27
1.4.1.1. Dolaylı Gözlem	28
1.4.1.2. Dolaysız Gözlem	28
1.4.2. Karşılaştırma	29
1.4.3. Açıklama	29
1.4.4. Din Sosyolojisi Araştırmalarında Kullanılan Teknikler	30
1.5. Türkiye'de Din Sosyolojisi	31
Yararlanılan Kaynaklar	33

Bölüm 2	35
SOSYOLOJİ TEORİLERİ VE DİN OLGUSU	

2.1. Karl Marx'ın Din Olgusuna Dair Düşünceleri	37
2.1.1. Dinin Kökenine Dair	37
2.1.2. Din ve Yabancılaşma	38
2.1.3. Din ve İdeoloji	39
2.2. Augute Comte'un Dine Bakışı	40
2.2.1. Modernleşme, İlerleme ve Din	40
2.2.2. İnsanlık Dini	42
2.3. Emilé Durkheim'in Din Anlayışı	43
2.3.1. Din ve Toplum İlişkisi	43
2.3.2. Durkheim'in Din Olgusunun Ele Almada Başvurduğu Metodolojik İlke	45
2.3.3. Kutsal-Totem ve Yasalar	46
2.3.4. Kurban Ayinleri	48
2.3.5. İntihar ve Din İlişkisi	49
2.4. Max Weber'in Din Olgusuna Sosyolojik Yaklaşımı	50
2.4.1. Dinin Toplumsal İşlevleri	50
2.4.2. Kurtuluşun Bireysel, Toplumsal ve Sınıfsal Niteliği	52
2.4.3. Din ve Toplumsal Değişme İlişkisi	53
2.5. Peter Berger	55
2.5.1. İnşacı ve İlişkisel Yaklaşım Ekseninde Toplumun ve Dinin İnşası	55
2.5.2. Dinin Toplumdaki Temel İşlevleri	57
2.6. Dine Dair Yeni Teorik Yaklaşımlar	58
Yararlanılan Kaynaklar	62

Bölüm 3	63
TOPLUM TİPLERİ VE DİN	

3.1. Toplum Tiplerine Genel Bakış	65
3.1.1. Toplum Tanımı	65
3.1.2. Toplum Tiplerleri	65
3.2. Geleneksel Toplum ve Din	68
3.3. Modern/Postmodern Toplum ve Din	71
3.4. Küreselleşme, Sekülerleşme ve Din	80
3.5. Dini Çoğulculuk	89
Yararlanılan Kaynaklar	91

Bölüm 4 KURUMLAR SOSYOLOJİSİ VE DİN	95
--	-----------

4.1. Kültür ve Din	96
4.1.1. Kültürün Tanımı	96
4.1.2. Kültür Din İlişkisi	97
4.2. Aile ve Din	98
4.2.1. Aile kavramı, İşlevi ve Tarihi Gelişimi	98
4.2.2. Aile ve Din İlişkisi	100
4.2.3. İslam ve Aile	102
4.2.4. Türk Aile Yapısı ve Din	102
4.3. Eğitim ve Din	105
4.4. Ekonomi ve Din	107
4.5. Hukuk ve Din	109
4.6. Siyaset ve Din	111
4.6.1. Din, Devlet ve Siyaset İlişkisi	112
4.6.2. Kamusal Alanda Din	115
4.6.3. Etnisite, Milliyetçilik ve Din	117
4.6.4. Diyanet	120
Yararlanılan Kaynaklar	123

Bölüm 5 DİNİ GRUPLAR SOSYOLOJİSİ	127
---	------------

5.1. Grup Tipleri ve Din	128
5.1.1. Sosyal Grup	128
5.1.1.1. Sosyal Grup Olmanın Özellikleri	129
5.1.1.2. Sosyal Grubun Fonksiyonları	130
5.1.1.3. Sosyal Grupların Çeşitleri	131
5.1.2. Dini Gruplar	133
5.1.2.1. Sırf Dini Gruplar	133
5.1.2.2. Tabii Dini Gruplar	136
5.2. Batı Toplumlarda Yeni Dini Hareketler	137
5.2.1. Yeni Dini Hareketlerin Ortaya Çıkışı	137
5.2.2. Yeni Dini Hareketlerin Ortak Özellikleri	139
5.2.3. Batı’da Yeni Dini Hareketlerden Bazıları	140
5.2.3.1. Scientology Hareketi	140
5.2.3.2. Yeni Çağ Dini	140
5.2.3.3. Tanrının Çocukları	142
5.2.3.4. Moonculuk	142
5.3. Türkiye’de Dinî Gruplar	144
Yararlanılan Kaynaklar	149

Bölüm 6
TÜRKİYE'DE GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE
TOPLUMSAL YAŞAMDA DİN

151

6.1. Türkiye Cumhuriyeti Öncesi Dönemde Toplum ve Din (Eski Türkler, Selçuklu, Osmanlı)	152
6.1.1. Anadolu Selçuklularında Dini Hayat	154
6.1.2. Osmanlı İmparatorluğu'nda Dini Hayat	156
6.2. Türkiye'de Toplum ve Din	161
Yararlanılan Kaynaklar	165

Bölüm 7
KÜRESEL GELİŞMELER VE DİN

169

7.1. Küreselleşme	170
7.2. Küreselleşme, Çoklu/Alternatif Modernlikler ve Din(darlık)	173
7.3. Uluslararası Göçler, Dinlerin Küreselleşmesi ve Kültürel Çeşitlilik	177
7.4. Küresel Siyaset ve Köktenci Terörizm	183
7.5. Küresel Dönemde Yeni Dini Hareketler	189
Yararlanılan Kaynaklar	194

Bölüm 8
BİREYSEL SÜREÇLER VE DİN

199

8.1. Birey ve Din	201
8.1.1. Birey- Din ilişkisi	291
8.1.2. Birey ve Dindarlık	203
8.2. Çocukluk ve Din	206
8.2.1. Çocukluk Dönemi Evreleri ve Din	206
8.2.2. Çocukluk Döneminin Tipik özellikleri ve Din	208
8.2.3. Çocuk- Din ilişkisinin Genel Görünümü	210
8.3. Gençlik ve Din	211
8.3.1. Gençlik Dönemi Evreleri ve Din	212
8.3.2. Gençlik Döneminin Tipik Özellikleri ve Din	213
8.3.3. Gençlik Dönemi Birey-Din ilişkisinin Genel görünümü	217
8.4. Yetişkinlik ve Din	218
8.4.1. Yetişkinlik Dönemi Evreleri ve Din	218
8.4.2. Yetişkinlik Döneminin Tipik Özellikleri ve Din	220
8.4.3. Yetişkinlik Döneminde Birey- Din ilişkilerinin Genel Görünümü	222
8.5. Yaşlılık ve Din	223

8.5.1.Yaşlılık Döneminin Genel Özellikleri ve Din	223
8.5.2.Yaşlılık Döneminin Tipik Özellikleri ve Din	225
8.5.3.Yaşlılık Döneminde Birey- Din İlişkilerinin Genel Görünümü	227
Yararlanılan Kaynaklar	230

Bölüm 9 GÜNDELİK HAYAT VE DİN	235
--	------------

9.1. Gündelik Hayat ve Din	238
9.2. Medya ve Din	241
9.3. Toplumsal Değişme ve Din	245
9.4. Boş Zamanlar ve Din	249
9.5. Köy ve Kent Hayatında Din	252
Yararlanılan Kaynaklar	258

Bölüm 10 TOPLUMSAL TABAKALAŞMA ve DİN	261
--	------------

10.1. Toplumsal Farklılaşma, Tabakalaşma ve Hareketlilik	262
10.2. Toplumsal Sınıflar (Zenginlik, Yoksulluk) ve Din	264
10.3. Amerika Birleşik Devletleri’nde Toplumsal Sınıflar ve Din	273
10.4. Türkiye’de Toplumsal Sınıflar ve İslamiyet	278
Yararlanılan Kaynaklar	287

Bölüm 11 DİN SOSYOLOJİSİNDE GÜNCEL ARAŞTIRMA ALANLARI	289
--	------------

11.1. Dindarlık ve Yeni Şekilleri	290
11.1.1. Dindarlık	290
11.1.2. Dini Davranış Kuramları	293
11.1.3. Yeni Dindarlık Şekilleri	294
11.2. Din Değiştirme	295
11.3. Toplumsal Cinsiyet ve Din	297
11.3.1. Toplumsal Cinsiyet	297
11.3.2. Dini Algıda Toplumsal Cinsiyet	299
11.4. Sosyal Medya ve Din	301
11.5. Ölüm Sosyolojisi ve Din	307
Yararlanılan Kaynaklar	309

